שברי לוחות שמונחים בארון ואי ס"ד ס"ת הקיפו ו' טפחים מכדי [א]כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח וכיון דלאמצעיתו נגלל [ב]נפיש ליה מתרי טפחא רווחא דביני ביני בתרי פושכי היכי יתיב אמר רב אחא בר יעקב ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל ואכתי [ג]תרי בתרי היכי יתיב אמר רב אשי דכריך ביה פורתא וכרכיה לעיל ור' יהודה מקמי דליתי ארגז ספר תורה היכי הוה יתיב דפא הוה נפיק מיניה ויתיב עילוה ספר תורה ור"מ האי מצד ארון מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה דמתנח ליה מצד ולא מתנח ביני לוחי ולעולם בגויה מן הצד ור"מ עמודי' היכא הוו קיימי מבראי ור"מ שברי לוחות דמונחין בארון מנ"ל נפקא ליה מדרב הונא דאמר רב הונא מאי דכתיב [1]אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו [ד]מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון ואידך ההוא מבעי ליה לכדרבי יוחנן דא"ר יוחנן א"ר שמעון בן יוחאי מלמד [ה]שהשם וכל כינויו מונחין בארון ואידך נמי מיבעי ליה להכי אין הכי נמי אלא שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה נפקא ליה מדתני רב יוסף [ו]דתני רב יוסף [2]אשר שברת ושמתם מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון ואידך ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש [ז]דאמר ר"ל אשר שברת אמר לו הקב"ה למשה יישר כחך ששברת: ת"ר [ח]סדרן של נביאים יהושע ושופטים שמואל ומלכים ירמיה ויחזקאל ישעיה ושנים עשר מכדי הושע קדים דכתיב [3]תחלת דבר ה' בהושע [ט]וכי עם הושע דבר תחלה והלא ממשה ועד הושע כמה נביאים היו וא"ר יוחנן שהיה תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק ואלו הן הושע וישעיה עמוס ומיכה וליקדמיה להושע ברישא כיון דכתיב נבואתיה גבי חגי זכריה ומלאכי ותני זכריה ומלאכי סוף נביאים הוו חשיב ליה בהדייהו וליכתביה לחודיה וליקדמיה איידי דזוטר מירכס מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל ליקדמיה לישעיה ברישא כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיה כוליה חורבנא ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא וישעיה כוליה נחמתא סמכינן חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא: [כ]סידרן של כתובים רות וספר תהלים ואיוב ומשלי קהלת שיר השירים וקינות דניאל ומגילת אסתר עזרא ודברי הימים ולמ"ד [ל]איוב בימי משה היה ליקדמיה לאיוב ברישא [מ]אתחולי בפורענותא לא מתחלינן רות נמי פורענות היא פורענות דאית ליה אחרית [נ]דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות ומי כתבן משה כתב ספרו [ס]ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה שמואל כתב ספרו ושופטים ורות דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים ע"י אדם הראשון על ידי מלכי צדק ועל ידי אברהם וע"י משה ועל ידי הימן וע"י ידותון ועל ידי אסף

ועל

שברי לוחות שמונחין. תחת הלוחות: **יש בו רוחב טפח.** וזה שהקיפו ששה נמלא עובי רוחבו שני טפחים: **רווחא דביני וביני.** אויר שבין עמוד לעמוד: **ובתרי פושכי היכי יתיב.** דקתני נשתיירו שם ב' טפחים ששם ס"ת מונח: **ספר עזרה.** ספר שכתב משה וכו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביה"כ: **לתחלתו הוא נגלל.** אין לו אלא עמוד אחד ונגלל מתחלתו לסופו (ט): **דכריך ביה פורתא.** שאינו גוללו כולו ומניח בו מקלת וכורכו לעצמו ומניח אותו הכרך על הספר מלמעלה: **וכרכיה לעיל.** וכורכו למעלה על ההיקף: **דמנח ליה מצד.** אצל הכותל ולא בין שני הלוחות: **היכא הוי קיימי.** כיון דמצריך טפח מכאן וטפח מכאן ברוחב הארון שלא יהא ס"ת יוצא ונכנס בדוחק העמודים היכא מנחי הלא ימעטו את החלל: **שם שם.** תרי זימני כתיבי ללוחות ולשברי לוחות: **אשר שברת.** קרא יתירה הוא למסמכיה לושמתם לדרשה: **יישר כוחך.** ללמדך שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו ע"ה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום: **שנתנבאו באותו הפרק.** בימי אותם המלכים עוזיה יותם אחז יחזקיה בארבעה נביאים הללו כתיב כן חוץ ממיכה שלא היה בימי עוזיהו אבל היה בימי יותם אחז יחזקיה: **חגי זכריה ומלאכי סופם של נביאים.** שהן היו בבית שני בשנת שתים לדריוש האחרון: **ישעיה קדים לירמיה ויחזקאל.** שהרי ישעיה בימי עוזיה וירמיה בימי יאשיה ובניו נתנבא בירושלים ויחזקאל בגולה בימי צדקיה: **רות תהלים איוב כו'.** רות קדמה בימי שפוט (פ) השופטים תהלים דוד אמרן והוא קדם לאיוב כמ"ד בימי מלכת שבא היה ואחר כך שלשה ספרי שלמה: **משלי קהלת.** שניהם ספרי חכמה: **שיר השירים.** נראה בעיני שאמרו לעת זקנתו: **קינות.** ירמיה אמרן שהיה אחר שלמה: **דניאל.** אחר ירמיה בימי נבוכד נצר בגולה: **אסתר.** אחריו בימי אחשורוש: **עזרא.** אחריו בימי דריוש השני שעמד אחר אחשורוש: **למ"ד איוב בימי משה היה.** לקמן: **רות נמי פורענותא היא.** רעב וגלות ומיתת אלימלך ובניו: **דאית ליה אחרית.** סוף הפורענות נהפך לאחרית ותקוה שיצא דוד משם: **ופרשת בלעם.** נבואתו ומשליו אף על פי שאינן צורכי משה ותורתו וסדר מעשיו: **ושמונה פסוקים.** מן וימת משה (נ) עד סוף הספר: **שמואל כתב ספרו וספר שופטים.** שכולם קדמו לו ועמד וכתב ספרן ומה שעלתה לישראל בימיהם וכן רות שהיתה בימי השופטים: **על ידי עשרה זקנים.** כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו ויש שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותון מן הלוים המשוררים: **על ידי אדם הראשון.** כגון גלמי ראו עיניך ולי מה יקרו רעיך (תהלים קלט) אדם הראשון אמרן: **על ידי מלכי צדק.** נאם ה' לאדוני [שב לימיני] וכל המזמור (שם קי): **ועל ידי אברהם.** כדאמרינן לקמן [טו.] איתן האזרחי זה אברהם: **ועל ידי משה.** תפלה למשה (תהלים צ) וכל אחד עשר מזמורים כסדרן: **ועל ידי הימן.** משכיל להימן (שם פח): **ועל ידי ידותון.** למנצח לידותון (שם לט):

חזקיה

תרי בתרי היכי יתיב. משמע שעם עמודין היה הקיפו ששה שאם היה הקיפו בלא עמודין אם כן נפיש ליה משני טפחים בהדי עמודים: **ורבי** מאיר עמודין היכא הוו קיימי. אע"פ שיש ריוח הרבה לר"מ בכל האורך לבד מנגד ספר תורה פשוט היו לו שהיו מונחים בצד ראש הארון שספר תורה מונח: **ולמ"ד** איוב בימי משה היה. וא"ת מאי קאמר ולמ"ד (א) והאי תנא גופיה סבר דבימי משה היה דקתני סיפא משה כתב ספר איוב וי"ל דאכתי לא ידע סיפא דברייתא: **בפורענותא** לא מתחילינן. וא"ת וניכתביה מיד אחר רות ואומר ר"י משום שאחרית של רות היה אחרית שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות לכך כתב אחר כך מיד אותן שירות והוא אחרית שלה וא"ת ולמ"ד מעולי גולה היה נכתביה לאיוב לבסוף ואומר ר"י דמשום הכי כתבו בהדי תהלים ומשלי לפי שהוא מענין אחד כמותן מענין שירה ומקראות קצרים וניגון אחד דבימיהם היה ניגון כדאמרינן (מגילה דף ג.) ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל (ס) אלו ושום שכל פסוקי טעמי והא דלא כתבו אחר משלי משום שלא להפסיק בדברי שלמה ור"ת מפרש דלכן כתבו בהדי תהלים משום דאמר לקמן דוד כתב ספרו ע"י עשרה זקנים ואיוב נמי נכתב ע"י ד' זקנים צופר ובלדד ואליפז ואליהוא והשתא אתי שפיר שלא כתבו אחר משלי: **פורענות** דאית ביה אחרית. וא"ת איוב נמי אית ביה אחרית וי"ל דהאי אחרית דרות אחרית דכל ישראל ועוד דליכא למ"ד (ע) דלא כפל הקב"ה שכרו אלא לטורדו מן העולם:

ועל

עין משפט נר מצוה

קל א ב מיי' פ"ז מהל' ס"ת הלכה טו סמג עשין כה טוש"ע יו"ד סי' רפב סעיף ה:

* * *

רבינו גרשום

שברי לוחות מונחין בארון תחת השלימות. מיכדי הא (א) (קרי) לכל דבר שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח וספר תורה ו' טפחים בהיקף וברוחב ב' טפחים. והני מילי כי נגלל כולו על עמוד אחד יש ברחבו ב' טפחים אבל כי הוי נגלל לאמצעיתו על ב' עמודין נפיש ליה שיעור בית מושבו יותר על ב' טפחים משום דאיכא ריוח ביני ביני של פתיחת חבור העמודין. והשתא אליבא דר' מאיר הואיל והוי רוחב הקיפו יותר מב' טפחים בתרי פושכי דפשו מארון על שיעור הלוחות היכי הוי יתיב ספר תורה. ספר עזרה היינו ספר תורה המונח בארון לתחלתו הוא נגלל הכל על עמוד אחד ולא הוי רוחב הקיפו אלא ב' טפחים, ואכתי אפי' הכי ספר תורה דהוי רוחב הקיפו ב' טפחים בתרי טפח שבארון היכי יתיב אי לא הוי ביה רווחא פורתא אמר רב אשי דכריך בה בספר תורה פורתא לאחר שהיה כרוך כולו עמוד אחד היה חוזר וכורך מסופו לבדו כרך מעט כשיעור שיכנס האחד וישב בריוח באותן ב' טפחים ומנח ליה לאותו כרך קטן על הכרך הגדול וכי האי גוונא יתיב ברווחא. ואליבא דר' יהודה דספר תורה לא הוה יתיב בארון מיקמי' דליתי ארגז וכו'. ור' מאיר דאמר דספר תורה בארון הוה יתיב האי מצד ארון מאי עביד ליה הא משמע מצדו ולא במתוכו: האי מצד כותל הארון ולעולם בתוכו. שהשם הקודש שאין מזכירין וכל כינויו כל שבעים שמות של הקב"ה מונחין בארון משמע כו'. והקשתי לר' מאי שנא דר' יהודה מרבה מאין רק שברי לוחות לידכר עמודין דקיימי' לטעמיה באותו טפח הפנוי בארון כי היכי דמרבה ר' מאיר ספר תורה לטעמיה דקיימי' בב' טפח פנוי והשיב לי משום הכי מרבה שברי לוחות הואיל וכתיבי בתורה ועמודין לא כתיבי בתורה: חגי זכריה ומלאכי לסוף איבניאו וזוטר נביאותייהו כתבינן לה נמי בבייהו. ונכתביה באנפי נפשיה. תקדמיה מקמי [ישעיה] ומשני כיון דזוטר מירכס כלומר משום דכל הספרים נגללין מתחלתן אי כתבינן לה באפי נפשיה כשמגלגלין הספר מבליע נבואת הושע בהדי הספר ומירכס ומתעלם מן העין וליכא למיקם עלה היכא כתיבא משום הכי מוקמי' לה בהדי חגי זכריה דזוטר נבואתייהו: מכדי ישעיה הוה קדים לירמיה (דיחזק) [ויחזקאל] דישעיה הוי בימי מנשה וירמיה הוה בחורבן הבית בתר הכא טובא ויחזקאל הוה בגלות: רות נמי פורענות. דהוה רעב ומתו מחלון וכליון: ומשני רות פורענות דהוה ליה אחרית טוב שלקחה בועז ומשום הכי מתחילין ברות [ואח"כ] בתהלים שיצא ממנה דוד שתקנו: ופרשת בלעם. אע"ג דבלעם גופיה הוה נביא. שמונה פסוקים שבתורה מן וימת משה. על ידי עשרה זקנים ועל ידי אדם הראשון. על ידי אדם הראשון היינו מזמור שיר

מסורת הש"ס

א) [תוספתא פי"ג מ"ו עירובין יג: עי' סוכה ז:], ב) [עיין מה שמקשה תוס' על זה בעירובין יג. ד"ה והאלהות], ג) [עיין תוס' עירובין שם], ד) [סוטה מב:], ה) [ברכות ח: מנחות לט:], ו) יבמות סב. שבת פז. [מנחות לט:], ז) [פסחים פז.], ח) [לקמן טו.], ט) [לקמן קח.], י) ברכות ז: ע"ש, כ) [עי' פי' הגהן על זה בשל"ה דף שס"ב בפנים וגם בהג"ה ע"ש], ל) [עי' תוס' לעיל יג: ד"ה יעשה כראשון], מ) מילת שפוט ליתא בכת"י, נ) [דברים לד], ס) [במגילה שם ובנדרים לז: איתא ויבינו במקרא אלו פסקי טעמי'], ע) [לקמן טו:].

* * *

תורה אור השלם

1 ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם יי צבאות ישב הכרבים עליו: שמואל ב ו ב

2 ואכתב על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת ושמתם בארון: דברים י ב

3 תחלת דבר יי בהושע ויאמר יי אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים כי זנה תזנה הארץ מאחרי יי: הושע א ב

* * *

גליון הש"ס

גמרא מלמד שהלוחות. עי' עירובין דף סג ע"ב תוס' ד"ה כל זמן:

* * *

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ולמ"ד וכו' מאי קאמר ולמ"ד והא האי תנא:

* * *

מוסף רש"י

כל שיש בהקיפו שלשה טפחים. שגזירה חוט ארוך ג' טפחים להקיפה סביב, בידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק (עירובין יג:) דכתיב בים שעשה שלמה (דה"ב ד) עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב, וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב, לעשר אמות רוחב שלשים אמה היקף (סוכה ז:). **שהשם וכל כינויו מונחין בארון.** שיוצא עמהם למלחמה (סוטה מב.). **אשר שברת.** לישור, שאישרו ושיבחו על שבירתן (שבת פז.). **יישר.** לשון חוזק (כתובות סב.).

(א) [אולי צ"ל הא קרי"ל דכל שיש וכו'].